

Cerrahların yüzyılı-4

Prof. Dr. Kazım ERGİN

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Genel Cerrahi Anabilim Dalı, Ankara

Jürgen THORWALD

(İKİNCİ PERDE)

16 Ekim 1846 gününü hiç unutmuyacağım. Zira bu, hayatımda bir karar günü oldu. Tıpkı aşağı yukarı iki yıl önce kızıl saçlı hayalperest Wells'in Hartford'daki düşüş gününe gizemli bir biçimde benziyordu. Sahne aynı sahne, hatta Warren aynı Warren'di. Eski ameliyathane salonu (anfisi) aynı idi. Ama bugün o sıraları öğrenciler, hekimler ve şehirden gelen diğer misafirler tıkabasa doldurmuştu. Bu arada ben doktoramı vermiştim ama özel bir bağlantım nedeniyle Avrupa'ya bir öğrenci ziyareti yapmak istemiyordum. Babam da zorlamıyordu. Dışardan Boston'daki Dr. Cotting ile anlaşıp ara sıra pratik yapmak istiyordum. Ama asıl neden Boston'da kalmak, Cambridge'deki dersleri dinlemek ve yine hastaneyi ziyaret edebilmek idi. Ayrıca çok gelişmiş olan yeni "Harvard Medical School"un 18 Ekim'de "Grove Street"te yapılacak kutlama gününe de katılmak istiyordum.

15 Ekim'de Cotting, Profesör Harward'ı ziyaretten dönünce haber getirdi. Ertesi gün yapılacak bir yara ameliyatında, ağrısız operasyonu mümkün kılacak bir maddeyi denemesi için bir dişçiye izin verilmişti. Doğal olarak hemen içimde, tanıdığım Horace Wells'in hüsrana uğrayan denemesinin anısı belirdi. Diş hekiminin Wells olup olmadığını sordurdum. Cotting's yeni ağrı giderici hekimin adını hatırlayamadı, ama Wells olmadığını söyledi.

Cotting ve ben ertesi gün 16 Ekim'de ameliyathanede dolu bir anfi ve beklentili, alaya hazır bir seyirci kitlesi bulduk. Yakınıımızda, sonradan bugüne ait önemli tarihi hatıralar yazacak olan

K. ERGİN

Isaac Galope beklemekteydi. Ameliyat günlerinden biriydi ve birçok hasta ameliyat hakkındaki "malûm" görüşleriyle korkudan bembeyaz kesilmiş veya doğal olmayan bir kramp içinde beklemekte idi. "Ameliyat arenası"nda bir sandalyede ilk ameliyat hastası bekliyordu. Boston'dan genç, "tüberküloz yapılı" bu kişide maksiller bezi ve dilin bir kısmını da içine almış bir kitle vardı. Bu hastanın adı Gilbert Abbot'tu. Yüzü bembeyazdı. Kırmızı ameliyat sandalyesinin yanında Warren'in meslekdaşları Harward, Dr. Gould, Townsend ve Henry J. Bigelow durmaktaydı. Warren'in oğlu Mason, ayrıca Dr. Parkmann ve Salem'den Dr. Peirson da oradaydılar. Warren her zamanki gibi dakik, soğukkan-

lı ve Abbott için hiçbir üzüntü eseri göstermeden, planlanan ameliyatta yanaktaki bu tümörün nasıl çıkarılacağına ilişkin bilgi verdi. Daha sonra iki yıl evvel ne gerçekleşiyse, aynı olaylar oldu. Saat tam tamına ondu. "Bu ameliyatta bay Morton'un bulduğu bir ilacı deneyeceğiz. Bay Morton, bu ilacı nefesle içine çeken insanı, ağrıya karşı duyarsız yapmak iddiasında" dedi. Önce herhangi bir şey olmadı. Warren başını mağrur bir şekilde sağa sola çevirip sanki birini arıyordu. Bakışları sertleşti. Morton gelmemişti. Aşağı yukarı onbeş dakika bekledik. Sonra aniden Warren'in sesi duyuldu. "Morton gelmediğine göre, başka bir yerde meşgul olduğumu sanıyorum". Ben derin bir hayal kırıklığı duydum. Bir tiyatro, bir komedi ümidi kaybolmuştu. Diğer seyircilerin de durumu aynıydı.

Fakat tam bu sırada, Abbot ameliyat sandalyesine alınırken alışılmamış bir hızla dış kapı açıldı. Bütün başlar kapıya çevrildi. Orada soluk soluğa terlemiş, telaşlı, orta boylu ve kuvvetli, 30 yaşlarında, ince yüzlü, keskin hatlı ve yüzü kırmızı-mor olmuş, koyu saçlı bir genç vardı. Ameliyat masasına bakıyordu. Bakışları bana çok keskin ve delici geldi. Sol elinde çocuk başı büyüklüğünde bir cam küre tutuyordu. Bu küreye iki cam boru eklenmişti. Onun arkasında yine soluk soluğa ve yüzü korkuyla gerilmiş bir adam daha vardı. Warren başını yana çevirerek "Buyrun, hasta hazır" dedi. Morton arenaya girdi. Gecikmesi için kısaca ve sıkılmadan özür diledi. Alet ustasına, aleti için bir değişiklik yaptırmıştı, o da bu işi zamanında bitirememişti. Korkulu gözlerle kendisine bakmakta olan Abbot'a yaklaştı. Onun güvenini kazanmak istiyordu. Kendine eşlik eden kişiye dönerek "Bu adam benim yaptığım solüsyonu soludu. Onun başarılı sonucunu size anlatabilir" dedi. Adam utangaç ve tedirgin etrafına baktı, ama söyleneni başıyla onayladı. Morton tekrar Abbot'a dönerek, "Korkuyor musunuz" diye sordu. Abbot, kendini zorlayarak "Hayır" diye cevap verdi. Morton'a güvendiğini ve onun dediklerini yapacağını söyledi. Morton "Lütfen aletin şu borusunu ağzınıza alın" diyerek cam balonu Abbot'un yüzü seviyesine kaldırdı "Solumaya başlayın. Evet şimdi öksürüyorsunuz ama birazdan geçecek. Derin derin nefes alın" dedi.

Her sözcük bana kırmızı saçlı Wells'i hatırlatıyordu. Morton'un hastaya eter buharını Wells'in yaptığından çok daha uzun bir süre verdiği hiç dikkatimi çekmedi. Abbot, acaip

künt bir ses çıkardı. Anlamsız bir iki şey söylerken aletin borusu da ağzından çıktı. Alt dudağı aşağı sarkmıştı. Başı, yatırılmış olan ameliyat sandalyesinde yana düştü. Gözleri kapandı. Fakat bu işin olacağına, "imkansızın mümkün olabileceğine", bu gösterinin başarıyla sonuçlanabileceğine ilişkin içimde hiçbir düşünce canlanmamıştı. Alay etmeye hazır halde bekliyordum. Morton cam küreyi aldı, doğruldu. Başlangıçta Warren'in ona söylediği sözcükleri tekrarlayarak "Hastanız hazır bay Warren" dedi. Warren ses çıkarmadan Abbot'un üstüne eğildi, gömleğinin manşetlerini geriye kıvrıdı. Bıçağı aldı. Hemen şimşek gibi bir hızla ilk kesiyi yaptı. Sallonda tam bir ölüm sessizliği vardı. Ağrının en küçük reaksiyonu, hafif bir inleme, iç çekme bile duyulabilirdi. Fakat hasta hiçbir tepki vermiyordu, direnç göstermiyordu. Warren, ilk kez yüzünde bir hayret ifadesi ile hastaya eğilip ona yaklaştı. Sonra ikinci ve üçüncü defa derin kesilerini yaptı. Fakat Abbot'un gevşek ve sallanmış dudaklarından hiçbir ses çıkmadı. Warren tümörü enükle ederek çıkardı. Hala hiçbir ses sedâ yoktu: Hiç...! Warren son doku bağlantılarını da ayırdı, bir dikiş koydu ve kanı dindirmek için diğer tamponları yaraya bastırdı. Yine bir şey yoktu. Sadece sessizlik, her yerde sessizlik hakimdi.

Warren, bıçağı hala elinde, doğruldu. Yüzü her zamankinden daha solgundu. Dukaklarındaki alaycı gülümseme kaybolmuştu. Gözleri inanılmaz bir mucizenin parıltısı ile dolmuş gibi görünüyordu. Nihayet konuşabiliyordu. "Bu bir şarlatanlık değil". Ve birdenbire kırışık, kurumuş gibi görünen yanaklarına nemli bir parlaklık geldi. Warren.. sert, itici her türlü duygunun gösterilmesine düşman olan Warren. Şimdi gözlerinde yaşlar belirmişti.

Bizim için değişmez, yokedilemez bazı sahneleri belleğimizde saklarız. Benim yaşantılarım arasında böyle yokedilemez bir tablo, böyle sert, uzun yıllar eski cerrahi uygulamalarından doğan, insan ızdırabının sarsıp değiştiremediği Warren'in yanaklarındaki yaşlar oldu. Yaşların akışı ancak saniyeler sürdü. Yaşlarını hakimane bir eda ile sildi ve Abbot dışarı çıkarılıp, yine bir hasta ameliyat sandalyesine alınincaya kadar bütün duygularını dışarıdan belli olmayacak biçimde gömebildi.

Bu yeni hastanın belkemiğinde açıklanamayan bir rahatsızlığı vardı. O günlerde bu gibi rahat-

sızlıklarda bilinen tedavi, omurga boyunca kızgın demirle dağlamak idi. Bu dağlama derin yanık yaraları bırakıyor ve çoğunlukla da etkili olmuyordu. Tabii, eğer dağlamanın verdiği bu çok şiddetli ağrıyı bertaraf edebilirse.. Morton'un ilacı için, bundan daha iyi bir sınav olamazdı. Kıpırmızı olmuş demir, hastanın ense ve sırt kaslarında cazırdarak izler bırakırken Morton'un ilacı bir kez daha zafer kazanmıştı. Hasta bu korkunç işkenceye susarak ve hiçbir ağrı belirtisi göstermeyerek dayanmıştı.

Warren, kendine hakim oldu ama buna karşın gözyaşlarını görmüştük. Bugüne kadar benim için o 16 Ekim öğleden öncesi gerçekten dünyayı sarsan anlamı için en büyük sembol, bu kişinin az ve hemen dinen gözyaşları olmuştu.

Bu öğleden önceki olaylar birkaç "enstantane" olarak kaldı. İçimizden hiçbiri akıl almaz bu buluşu çok fazla düşünmedik. Morton'un sihirli ilacının da uzun zamandan beri bilinen, güldürücü gaz gibi eğlencelerde kullanılan, fakat akciğer hastalıklarında da kullanılmakta olan kimyevi bir madde, yani kükürt eteri olduğuna ilişkin bir bilgi de verilmedi. Bunu ancak ertesi günlerde öğrendik. Fakat olayın tanıklarından hiçbiri gözümüzün önünde cereyan eden olayın dünyayı bir alev gibi saracağını, bütün cerrahi düşünce ve uygulamalarını yıkacağını ve yeni bir gelişme yolunun açılacağını tahmin bile edemedi. Bütün dertlerin en korkuncu olan ağrı, cerrahların çalışmalarını yüzyıllardan beri ta bugüne kadar daraltmış olan ağrı giderilmiş, ortadan kaldırılmıştı. Yeni bir dönem kapılarını açmalıydı. Geniş, çok geniş, bizim ve bizden evvel sayısız kuşağın hayal bile edemediği olanaklarla yeni bir dönem.

LONDRA VE EDINBURGH

Londra'da ilk ziyaretim Liston'a oldu. Kalın sesiyle bana "Ne zamandan beri Londra'dasınız genç dostum?" diye sordu. "Dört günden beri" diye cevap verdim. "Boston'dan gelişimiz çok zor oldu, yirmi iki gün deniz üstünde kaldık".

"Ve bana yazdığınız gibi, herşeyi yüzüstü bırakıp sadece bu Yankilerin eter buharı ile yaptıkları oyunun İngiltere'yi nasıl fethettiğini görmeğe mi geldiniz?" Evet, aynen yazdığım gibi".

Liston o günlerde sadece Londra'daki "University College"de tanınmış bir klinik cerrahi profesörü değil, aynı zamanda İngiltere ve İskoçya

cerrahları arasında en müteceviz, en kaba, en kibirli ve gücü en yüksek olanı idi. Bana "Babanızın parası bende olsun isterdim" dedi ve ekledi: "Bu dalavereye bütün ciddiyetinizle inanıyor musunuz?"

Onu herhangi bir ameliyatta görmeden bile insan tahmin edebilirdi ki, iki eliyle bir damarı bağladığı bir anda bıçağı ağzında tutar veya Edinburg'un en usta kasabı, kesilen hayvanı parçalara ayırırken dikkatle izlerdi. Rakibi olan kendinden daha genç ve hiç de ondan geri kalmayan bir üne sahip İskoç Syme ile nasıl mücadele ettiği de tahmin edilebilirdi. Edinburg'lu görgü tanıklarının bildirdiğine göre Liston, bir maymun kafatası ile Syme'nin başı arasındaki benzerliği öğrencilere göstermek için birgün elinde bir maymun kafası ile Syme'nin dersine girmişti. Bu rakibiyle kıyasıya çarpışmıştı ama Edinburg'daki Cerrahi Kürsüsü için yapılan son mücadeleden yenik çıkmıştı. O da 1835'te şöhret yolunu izlemiş, Londra'luların cerrahlara olan hayranlığının büyük bir kısmını kendine toplamak için Londra'ya gelmişti.

Yüzümdeki korku ifadesini farkedince "Evet delikanlı, cevap verin" demişti. Bütün cesaretimi toplayarak: "Efendim, bu durum bir inanma meselesi değildir. Boston'daki tüm hekimlerin kabul ettiği bir gerçektir. Ben size Boston'da 18 Ekim'de Dr. Bigelow'un "Bostoner Medical and Surgical Journal"de yayınladığı, eterle ağrı giderilmesine dair orijinal bildiriye göndermiştim. Bigelow bizim en değerli hekimlerimizdendir ve Avrupa'da yetişmiş bir doktordur". Ben konuşurken yüzü yavaş yavaş değişmişti. "Birkaç gün önce gelseydiniz veya bu sabah bana gelmiş olsaydınız bu eter hikayesi hakkında bana ilk haberi veren kişi olurdunuz. Sizin hiçbir kelimenize inanmazdım. Fakat Dr. Bigelow'un bildirisini de gözdardı edemezdim. Ancak durum birkaç saatten beri değişti. Londra'ya Boston'dan yazılmış bir mektup geldi. Mektubu yazan, bildirisini bana göndermiş olduğunuz. Dr. Bigelow'un babası Dr. Jakob Bigelow. Fakat mektup bana değil de Bigelow'un uzun zamandan beri dostu olduğu anlaşılan Gower sokağındaki Dr. Francis Boot'a gönderilmiş. Ancak Boot bu mektubun kendisine değil de bana gönderilmiş olacağını hemen anlamış ve sizin bana gönderdiğiniz Dr. Henry Bigelow'un bildirisinin aynısını da ekleyerek bir saat önce bana ilettiler. Yani bu dünyayı sarsacak gibi görülen yeniliği bana ilk bildiren olabilmek için bir saat geç kaldınız."

Liston bana birkaç kağıt uzattı. Bunlar Dr. Henry Bigelow'un "Boston Daily Advertiser"de yayınlanan orijinal bildirisinin bir kopyası ve Dr. Jakob Bigelow'un Dr. Francis Boot'a gönderdiği mektuptu.

Bigelow'un, Boot'a yolladığı mektup şöyleydi:

"Boston, 28 Ekim 1846

Sevgili dostum Boot,

Size, kısa süre önce burada uygulanan ve çağımızın en önemli buluşu olmaya aday yeni ağrı dindirici bir yöntemle ilişkin bir yayın gönderiyorum. Bu yöntem birçok hastaları cerrahi girişimler sırasında ve diğer hastalıklarda ağrıya karşı duyarsız yaptı. Ekstremiteler ve memeler ampute edildi, arterler dikildi, urlar çıkarıldı, birkaç yüz diş çekildi ve hastalar tarafından hiçbir ağrı duyulmadı. Buluşun sahibi kentimizden dış hekimi Doktor Morton, yöntemin aslı da bilinç kayboluncaya kadar eter buharı solunmak. Size "Boston Daily Advertiser"de yayınlanan bu konuya ait oğlum Henry'nin bir yazısını gönderiyorum. Buluşuna dair..."

İlginc olsa bile gerçek şu ki, eter anestezisinin bulunuşunun ilk bildirisinin Londra'ya ve Liston'a ulaşması böylece az çok özel bir mektupla oldu. Mektubu biraz şaşkın, fakat Liston'a bildirdiklerinin hepsini doğruladığı için rahatlamış bir biçimde geri verdim.

Liston "Burada birşey daha var" diyerek bana ikinci bir kağıt uzattı. Bu Liston'a yazılmış ve Boot tarafından imzalanmış bir mektuptu. Boot, Boston'dan yazılmış mektubun içeriğinin kendi eline nasıl geçtiğini yazıyordu. Daha sonra bu korkunç buluşun cerrahi için önemi dolayısıyla hemen aklına Liston'un geldiğini yazıyordu. Fakat hemen hemen inanılmaz olan bu haberi doğrulamadan, Liston'a iletmeyi göze alamadığını bildiriyordu. Bundan dolayı bu sabah dış hekimi James Robinson'u çağırılmış, o gelince de bir hastaya eter solutmuşlardı ve bundan sonra da Robinson bu hastanın bir dişini ağrısız olarak çekmişti. Bu deneme, Boston'daki korkunç buluşu Liston'a ulaştırmak cesaretini vermişti.

Liston "Herşeye karşın yalnız kendi gözlerimle gördüklerime inanırım. Ziyaretiniz için size çok teşekkür ederim genç dostum, hoşçakalın" diye aniden vedalaşınca o kadar şaşırıldım ki, bir kelime dahi söyleyemedim. Fakat bu soğuk vedalaşmayı biraz ılımlı hale getirmek için Liston söz-

lerini "Size haber veririm" diye bitirdi.

21 Aralık 1846 Pazartesi çok soğuk bir gündü, fakat amfiteatr'ın banklarına sıkışmış birçok hekimin ve öğrencinin soğuğu duyduklarını hiç sanmıyorum. Sabahın erken saatlerinden beri Liston'un alışılmamış bir deneme yapmayı düşündüğü dilden dile söyleniyordu. Öğrencilerin arasına karıştığım da ben de dedikoduları duydum. Kimi sihirli bir Amerikan ilacından, kimi bir Amerikan düzenbazlığından bahsediyordu.

Bütün bu olanlar bana "Massachussets General Hospital"ın tribünlerinden karar saatini beklediğimi hatırlattı. Saat bire doğru tribünler aşırı şekilde dolmuştu. Bu anda ameliyat arenasına iki kişi girdi. Biri cam kabı taşıyordu. Bu cam kaba bir hortum eklenmişti, hortumun sonuna solunum yolları hastalıklarında kullanılan bir inhalasyon borusu takılmıştı. Bu alet ancak bir "eter inhalatörü" olabilirdi. Yanımdaki yaşlıca bir hekime bu iki kişinin kim olduğunu fısılda-yarak sordum. Bu hekim benim bilgisizliğime çok şaşarak yüzüme baktı, sonra konuşmamdan Amerikalı olduğumu anlayınca izah etti: "Genç William Squire, eczacının yeğeni. Yaşlısı William Cadge, Profesör Liston'un asistanı" dedi. Tam bu arada Cadge yüzünü tribünlere döndü. Biraz da heyecanla onbeş dakika sonra Profesör Liston'un, Amerikalıların yeni bulduğu ve insanları ağrıya duyarsız yapan yöntemi ilk kez burada deneyeceğini bildirdi. Eğer bu bir "dala-vere" ise gülecek bir şeyler çıkacağını, ama eğer etkili ise bunun tanıklığını yapacak Avrupa'da ilk kişiler olacağımızı söyledi. Bay William Squire'nin de pazar günü bir alet yaptığını ve bu aletle eter buharının zahmetsizce hastaya solutulacağını da ekledi. Gerilim dolu bir sessizlik içinde bekliyorduk. Nihayet saat 2:15'de kapı açıldı ve Liston iri cüssesiyle içeri girdi. Onunla beraber iki kişi daha gelmişti. Sonradan öğrendiğime göre, bunlar hastane cerrahı Ransome ve pansumancı Palmer'miş. Liston ameliyat masasına yaklaştı, gayet soğuk ve ciddi bir şekilde "Bay Squire hazır mısınız? diye sordu. Squire ses çıkarmadan başını salladı. Daha sonra Ransom'a döndü. Ransom bir sandalye üzerine bıçak, testere, arter pensleri gibi aletleri dizmekte idi. Ceketinin iliğinden yeni mumlanmış birkaç ligatür ipliği çekti. "Tamam mı bay Ransome"? "Evet efendim" "Öyleyse şimdi insanları duyarsız yapan Yankee taktiğini deneyelim".

Bakıcılar hastayı taşıyarak ameliyat masasına yatırdılar. Sonradan öğrendiğime göre hasta Frederick Churchill isimli bir uşakmış. Churchill solgun, zayıflamış ve ateşten dolayı perişan bir haldeydi. Bir düşme sonucunda sol kaval kemiğini yaralamıştı. Yaralanma yerinde deri altında bir tümör oluşunca "University College Hospital"a gönderilmişti. Daha sonra Liston kaval kemiğini açmış ve tümörü çıkarmıştı. Fakat bundan sonra o zaman neredeyse "kural" durum gelişmişti. Listonun elleri ve aletler "cerahat yapıcı elemanları" işe karıştırmıştı. Yara cerahatlenmiş ve ancak bütün bacağının amputasyonu ile Churchill'in hayatının kurtarılabilceği belli olmuştu.

Liston bistürisini eline alarak Squire'ye bir işaret verdi. Squire inhalasyon aletiyle hastaya yaklaştı, korkudan ağlamakta olan hastanın ağzına aletin ağızlığını soktu ve burnunu da bir mandalla kapattı. Sonra hastaya nefes almasını emretti. Churchill bu emri yerine getirmeğe çalıştı ama bir öksürük nöbeti ile ağızlık ağzından fırladı. Arkamda şimdiden alaylı bir iki ses duydum. Squire'nin yüzü soğuğa rağmen terle kaplanmıştı.

Churchill yeniden solumağa başladı. Yine öksürmeye başladı ama ağızlığı ağzında tutmağa devam etti, çünkü Squire ağızlığı dudaklarının arasında itip tutmakta idi. Hasta bir defa daha hortumdan kurtulmayı denedi, fakat hemen bütün direnci aniden kesildi. Sanki yıldırım çarpmış gibi başı yana düştü, gövdesi gevşedi, sessizlik hakim oldu. Bu sessizlikte Squire "Zannediyorum zamanıdır" diye söylendi. Liston "Arteri tutunuz Mr. Cadge" dedikten sonra bize döndü. "Baylar şimdi saate bakıp zamanını ölçünüz". Hekim ve öğrencilerin Liston'un amputasyon için geçirecek zamanını hesaplamak için saatlerini çıkardıklarını gördüm. Liston bıçağını öne doğru uzattı, bıçak bacağı fırdolayı döndü. Önce üst, sonra alt flebi şimşek gibi bir hızla kesti. Pansumancı testereyi verdi, testere beş altı gitti geldi. Ransome testere tozu içindeki bacağı masanın yanına fırlattı. Squire "28 saniye" diye fısıldadı. Liston, yüzünde şuursuzca bir ifadeyle doğruldu. Çıt çıkarmıyordu. Bakışları bizim sıralarımız üzerinde dolaştı. Sonra, büyük bir hayret ifadesiyle Churchill'in yüzüne baktı. Hastadan hiç ses çıkmıyordu. Ancak Liston sargıyı bitirip, ellerini aşağı sarkıttıktan sonradır ki, Churchill kımıldamağa başladı. Solgun dudaklarını oynattı ve gözlerini açtı. "Am-

putasyona izin veremem, dayanmam ölürüm" diyordu.

Liston susarak ona baktı. Yardımcılarına işaret etti. Biri kesik bacağı yerden kaldırdı. Churchill inanmaz bir halde gözlerini kapadı. Liston doğrulup sıralara baktı. Bakışlarında hiçbir şüphe yoktu:

"Bu Yankee taktiği bütün mesmerizm'in canına okudu".*

Robert Liston'un 21 Aralık 1846'da eter anestezisi altında yaptığı bacak amputasyonu, Avrupa'da yapılmış ilk ağrısız ameliyat oldu. Bu olay eter anestezisinin zafer yollarını İngiltere, Almanya, Avusturya, İsviçre, İtalya ve Rusya'ya açtı. Bu zafer katarı o kadar hızlı gitti ki, onu istasyon istasyon izlemek arzum sonuçsuz kaldı. Henüz 1847 Ocak ayı bitmeden ameliyatlar yapılır olmuştu. Ocak sonunda İngiltere'den Avrupa'ya geçerken hiç olmazsa bu zafer katarının izlerini gözden kaybetmemek için çaba harcamaktaydım. Bir yıl boyunca, Avrupa'da Eter'in yolunu açan her öncüyü, Malgaigne'den Heyfeldes'e kadar, Magendie'den Schuh'a kadar hepsini ziyaret ettim.

23 Ocak 1847'de Londra'yı terketmek ve Bologne'ye gitmek için herşeyim hazır. Bir gün önce, 22 Ocak'ta otelde şöminenin önünde, adını şimdi unuttuğum bir Londra gazetesini okurken, gözüme Edinburgh'lu bir muhabirin yazdığı "Ağrısız Bir Doğum" başlığını taşıyan bir yazı ilişti. Birkaç satırdan sonra iyice meraklandım. Yazı şöyle sürüyordu: "Edinburgh'ta Doğum Profesörü olarak ün yapmış Dr. James Young Simpson, 19 Ocak'ta çok ağır doğum sancıları çeken bir hemşerimize ağrısız bir doğum yaptırttı. Haber verildiğine göre bu, dünya tarihinde bugüne kadar bilinen ilk ağrısız doğum olmuştur. Profesör Simpson'un ağrıya karşı büyük bir buluş olarak ortaya çıkan eteri bu işte kullanmaya karar verişini sayesinde bu yöntem doğum alanına da aktarılmıştır. Profesör Simpson eterin ağrısız doğum için henüz ideal bir ilaç olmadığını, fakat herhalde bilinen sayısız kimyevi gaz buharlarının arasından ağrısız doğum için kullanılacak ideal bir tanesinin yakın gelecekte bulunacağını da sözlerine eklemiştir".

Gazeteyi bir kenara bıraktım ve aynı anda Fransa'ya yapacağım geziyi erteleyip Edinburgh'a gitmeye ve Simpson'u bulmaya karar verdim.

23 Ocak sabahı Edinburgh yolunu tutmuştum

*Mesmerizm: Hayvansal manyetizmi öğreten etkinlik, hipnoz

Rieder Paşa, var olan bu okulları ıslah etmek amacıyla işe başlamanın başarısızlıkla sonuçlanacağını düşündü. Öncelikle büyük çıkarlarla doğrudan çarpışmak gerekecekti. Bu mücadeleden galip ve başarılı çıkmak ihtimali zayıftı. Ayrıca başarılı olsa, öğretim şartlarını düzenlense bile onları kullanacak tam, modern öğretim yaptıracak yeterli kadro yoktu. Bunları tamamen yabancı hocalarla doldurmak olanağı da yoktu.

Dr. Rieder amacına daha uzun, fakat emin bir yoldan yürümeyi tercih etti. İçinde bağımsız olarak çalışacağı bir hastane idaresinin kendisine verilmesini istedi. Kontratında "Büyük

dolmuştu.

Dr. Rieder, hastaneyi açmaktan maksadını üç maddede özetler;

1. Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye'den mezun olan hekimlerin, bir sene staj görmelerini ve modern bir hastane idaresini öğrenmelerini sağlamak.
2. Hasta tedavisi konusunda örnek bir kurum oluşturmak.
3. Askeri hastabakıcı yetiştirmek.

Gülhane'ye staj için gelen ilk sınıf 1898 senesi mezunlarıdır. İlk sene Gülhane öğretim

Gülhane'nin 1898'de kurulduğu İstanbul Sarayburnu'ndaki ilk binaları (Dr. Rifat Osman albümünden)

bir hastanenin yönetiminin kendisine verilmesi" koşulu konulmuştu. Dr. Rieder'e hastane olarak, saray içinde eski Gülhane Rüştüyesi binası gösterildi. Dr. Rieder bu küçük binayı gezdi ve beğendi. Bu bina gerekli tadilatlar yapılarak 150 yataklı temiz ve güzel bir hastane haline getirildi.

Su, havagazı tertibatı yaptırıldı. Aseptik ameliyat odaları, laboratuvar, röntgen odası, otopsi odası, dersane, tecrit ve asistan odaları yapıldı. Dr. Rieder, hastaneyi 4 ay içinde hazırlandı ve "Gülhane Seririyat Hastanesi" Abdülhamit'in doğum günü olan 30 Aralık 1898'de sade bir törenle açıldı. Bir hafta sonra hastanenin bütün yatakları

üyeleri üç kişiden oluşuyordu. Dr. Rieder, Dr. Deycke ve Dr. Raşid Tahsin Bey, Dr. Rieder hariciye kliniği ve polikliniği, ameliyat, anatomi, histoloji ve patolojik anatomi ile, hastabakıcılık derslerini (haftada 26 saat) veriyor, ayrıca cerrahi vizitlerini (haftada 4 saat) yapıyordu. Dr. Deycke, dahiliye kliniği ve polikliniği, mikroskopi ve kimyevi muayene usulleri, anatomi, histoloji, patolojik anatomi derslerini (haftada 24 saat) veriyor ve dahiliye kliniğinin büyük vizitlerini (4 saat) yapıyordu. Raşid Tahsin Bey, nöroloji kliniği ile teşhis ve tedavi dersini (haftada 6 saat) veriyordu.

Gülhane'de mesai, saat sekizde başlıyor.

akşam üzeri dörde kadar devam ediyordu. Gündüz bir saatlik istirahat sırasında da hastabakıcılara ders veriliyordu. Dr. Rieder ve Dr. Deycke'nin yorulmak bilmez çaba ve gayretleri, o zamana kadar alışmadıkları bu baş döndürücü çalışma karşısında kalan genç hekimler üzerinde derin izler bırakıyordu. Dr. Rieder gençleri bu çalışmaya alıştırmakta gecikmedi. Dr. Rieder'in etrafında büyük bir şevk ve hevesle çalışan genç bir grup toplandı. Dr. Rieder ve arkadaşları mesailerini Gülhane'ye vermişler, dışarıda hekimlik yapmıyorlardı.

O yıllarda beş genç asker hekim, Almanya'da uzmanlık eğitiminde idi. Süleyman Numan Bey dahiliye; Ziya Nuri Bey kulak boğaz burun; Asaf Derviş Bey nisaiye ve viladiye; Kerim Sebati Bey hariciye; Eşref Ruşen Bey cildiye ve frengi bölümlerinde çağdaş standartlara uygun olarak uzmanlaşmış, ayrıca pratik alanda da asker hekimliğini öğrenmişlerdi. Dr. Rieder bunlardan yararlanmak için, İstanbul'a dönüşlerinde onları Gülhane'ye aldı.

Avrupa'da iyi bir eğitim aldıktan sonra, dönüşlerinde düzenli ve modern bir hastaneye kavuşan bu hekimler, kendilerinden önce Avrupa'da eğitim gören arkadaşlarının düştükleri duruma düşmediler. Dr. Rieder yeni arkadaşlarını sıkı bir deneyimden geçirmeden görev vermedi. Bir süre Dr. Süleyman Numan ve Dr. Eşref Ruşen Bey, Rieder'in yanında çalıştılar. Bir kliniği yönetebilecek seviyeye geldiğine inandıktan sonra Rieder, Dahiliye Kliniği'ni Süleyman Numan Bey'e; Kulak Boğaz Burun Kliniği'ni Ziya Nuri Bey'e; Hariciye Kliniği'ni kısmen Kerim Sebati Bey'e; Kadın Doğum Kliniği'ni Asaf Derviş Bey'e; Cildiye ve Frengi Kliniği'ni Eşref Ruşen Bey'e verdi.

1900 senesinde, Gülhane'nin ilk öğrencilerinden olan Tefik Recep, Ziya Hasan, Ahmed Hamdi, Orhan Abdi, Rifat Osman, İhsan Ali, Hamdi Suat ve Salih Beyler asistan olarak seçildiler. Bu yıl Hoffmann adında bir Alman masaj uzmanı, Gülhane'de çalışmaya başladı ve ilk defa masaj ve fizik tedavi bölümü kurulmuş oldu.

Gülhane'nin ilk yılları olan 1898 senesinden 1907 senesine kadar devam eden Rieder-Deycke döneminde yapılanlar şöyle

özetlenebilir:

1. Gülhane'de, eğitimde tamamiyle uygulamalı yöntem takip ediliyordu. Öğrenci sabah bir saat, asistanların denetiminde hastasıyla ilgileniyor, bir saat de hocasıyla birlikte hasta başında vizite katılıyordu. Ayrıca her gün iki saat, dershanede klinik dersleri alıyordu. Bu o dönem için yeni bir uygulamaydı. Hoca, dersaneye hastasını getirir, bununla ilgili olarak öğrenciyi ilgilendiren ne göstermek gerekiyorsa gösterirdi. Bu dersler özellikle klinik dersler açısından yararlı idi.
2. Gülhane, kliniğe laboratuvarı sokmuştur. Klinikte yatan hastanın kimyasal, bakteri-

Gülhane'nin ilk ameliyathanelerinden birisi (1901)

yolojik, patolojik muayeneleri düzenli yapılırdı. Bunda hem Dr. Rieder ve Dr. Deycke'nin, hem de Avrupa'dan dönen genç hocaların büyük payı vardı.

3. Gülhane, mecburi otopsi yöntemini getirmişti. O zamana kadar fakültede arasıra otopsi yapılırdı. Fakat Gülhane bunu her ölen hastaya uyguladı. Böylelikle teşhisler sıkı bir kontrolden geçiyor ve öğrenci klinik bilgiler ile otopsi raporu ve kesin teşhisi karşılaştırıyordu. Bu uygulama, hekimliğimizde büyük bir ilerlemenin nedeni olmuştur.

4. Cerrahi öğretim, büsbütün başka bir şekil almıştı. Dr. Rieder'in Gülhane'de küçük iki ameliyathanesi vardı. Buraya ancak birkaç öğrenci girebilirdi. Fakat Dr. Rieder, cerrahide

küçük gruplar halinde öğretime inanmış bir hekimdi. Ayrıca o dönemde birçok Avrupa okullarında ve bizde olduğu gibi, 80-100 öğrenci bir anfiye doldurulur, ancak üç-beş kişinin görebileceği kadar dar bir saha içinde, hoca ameliyat yapardı. Rieder ancak ameliyat masası etrafında, ameliyatı iyice gören ve hastaya bizzat yardım edebilen hekimlerden başkasının ameliyathaneye girmesini gerekli görmüyordu. Sonunda öğrencilerin hepsi, büyük birkaç ameliyat yapmış bulunuyordu.

O zamana kadar olan alışkanlıkların aksine olarak Dr. Rieder, yalnız ameliyatta başarı oranı yüksek vakalara değil, şifa ümidi az olan hastaları da ameliyat ediyordu. Bu durum aslında genel istatistiklerde ölüm oranını artırıyor. Ancak kendi haline bırakıldığı takdirde ölecek birçok hastanın hayatı da kurtarılmış oluyordu.

Cerrahi kliniği önce Dr. Rieder'in, sonra Dr. Kerim Bey'in yönetiminde oldu. Dr. Rieder sakatlandıktan sonra Almanya'dan Dr. Wieting getirildi. 1904'te Dr. Orhan Bey de kliniğe girdi. Klinik 1909 senesine kadar Wieting ve Orhan Bey idaresinde kaldı. Gülhane'de 1904 senesinden itibaren, Orhan Bey tarafından, harp cerrahisi öğretime başlandı.

5. Polikliniklerde, öğrenci gruplara ayrılır, hoca, hastalara öğrenci ile birlikte bakar, onlar muayene eder, kendilerine göre teşhis koyar tedaviyi kararlaştırır, sonra hocasına getirerek fikrini söyler, hoca da kısa bir münakaşa ile öğrenciyi aydınlatır veya teşhisi kabul eder veya düzeltme yapardı. Polikliniklerde öğrenci, yalnız hastayı görmekle hocanın yaptığı açıklamayı dinlemekle kalmaz, bizzat kendisi uğraşır.

Cerrahi polikliniğinde de aynı tarzda yapılır, hastaya teşhis konduktan sonra acilen yapılacak küçük müdahaleler, stajyer hekimler tarafından yapılırdı.

6. Dahiliye kliniklerinde, o döneme göre yeni olan bir yaklaşım vardı. Dr. Süleyman Numan, kliniğinde öğrenciyeye, belirli hastalık numuneleri göstermeye, her birinin klasik tedavilerini öğretmeye çalışmaz, öğrenciyeye hastalıkla değil hasta ile uğraşmaya yönlendirirdi. Teşhis için bütün araştırma yolları, laboratuvar metotları uygulanırdı. Öğrenci

mümkün olduğu kadar düşünmeye ve çalışmaya sevk edilirdi. Ülkemizde, bulaşıcı beyin zarı iltihabını, hummayı racıyı ilk önce bu klinik inceledi. Frenginin seyri üzerinde ilk ciddi araştırmalar burada yapıldı. Ayrıca, memleketimizde klinik laboratuvarın öncüsü, Gülhane Dahiliye Kliniği olmuştur denilebilir.

7. Gülhane'de Kadın Doğum Kliniği kuruluncaya kadar, kadın hastalıkları cerrahisi, cerrahların ilgi alanına giriyordu. Bugün Kadın Doğum Kliniği'nin kendisine özgü bir yer edinmesinde ve bu alanda pek çok uzman yetişmesinde, Gülhane'de Asaf Derviş kliniğinin emeği büyüktür.

8. Kulak Boğaz Burun Hastalıkları Kliniği'nin kurulması ile, o zamana kadar bu konuda bilinen yaklaşımların aşılması sağlanmıştır. Dr. Ziya Nuri Bey'in kliniğinde cerrahi girişimlere büyük bir önem ve öncelik verilmiş, Kulak Burun Boğaz Kliniği'nde en yeni metotlar uygulanmaya başlanmıştır.

9. Gülhane'de Göz Hastalıkları Kliniği'nin başına, 1904 yılından itibaren Dr. Ziya Hasan Bey geçmiştir. Gülhane Göz Hastalıkları Kliniği bilimsel eğitime ve özellikle cerrahi girişimlere özel önem vermiştir.

10. Nöropsikiyatri Kliniği ülkemizde ilk defa Gülhane'de kurulmuştur. Gerçekte o zamana kadar Mekteb-i Tıbbiye'de emrazı akliye (Psikiyatri) ayrı bir ders şeklinde verilmekte idiyse de, Seririyat-ı Asabiye (Nöroloji), dahiliye klinik dersleri içinde veriliyordu. Bu iki kliniğin ayrı ayrı kurulmasını Gülhane'nin en eski Türk profesörü olan Dr. Raşid Tahsin Bey gerçekleştirmiştir. Raşid Tahsin Bey, elektrikle teşhis ve tedavi yöntemlerini de ilk uygulayandır.

11. Masaj ve fizik tedavi bölümü de ilk önce Gülhane'de kurulmuştur. Prof. Hoffmann'la başlayan eğitim, Prof. Şemsettin Bey ile devam etmiştir. I. Dünya Savaşı yıllarında burada tedavi olan hastaların sayısı 30 bini aşmıştır.

12. Gülhane'de bir histoloji, embriyoloji ve patolojik anatomi şubesi de kurulmuştu. Bu dersler Gülhane'de tamamen uygulamalı olarak öğretilirdi. Rieder, Deycke, Tefvik Receb, Hamdi Suad ve Dr. Reinhard'ın çalışmaları ile bu şube, modern histoloji ve

patolojik anatomi eğitimini vermiştir. Mikroskop kullanmayı, dokuları tanıtmayı, canlı dokulardan alınan parçalarla teşhis koyma usullerini ve modern teknikle otopsi yapmayı ilk uygulayan yer Gülhane'dir. Kuruluşunda 1926 Temmuzuna kadar, ortada 6 senelik bir zaman hariç olmak üzere, Gülhane'de 1833 otopsi yapılmıştır.

13. Gülhane laboratuvarlarının pek dar ve araçlarının noksan olmasına rağmen, klinik bakteriyolojiye büyük önem verilmiştir. Dr. Deycke ve Dr. Reşad Rıza bu dönemde bakteriyoloji laboratuvarının iki önemli araştırmacısıdır. Amipli dizanteri ve paradizanteriler hakkında araştırma ve tedavi bu dönemin ürünlerindedir.

14. Kimyahaneye, Dr. Deycke'nin idaresinde idi. 1903'de Dr. İbrahim Ethem Bey laboratuvara önce öğrenci sonra asistan olarak girmiştir. Bu iki araştırmacı, burada güzel bir kimyahaneye kurdular. Burada kanda albümin aranması için Deycke - İbrahim yöntemi, total kan miktarını tayini için Deycke - İbrahim yöntemi gibi, Avrupa tıp literatürüne giren metotlar geliştirdiler. Ürobilin kaynağı hakkında, Tefik Salim - İbrahim Ethem tarafından yayınlanan araştırma da bu laboratuvarında yapılan çalışmalardandır.

15. Gülhane'de 1899 yılından itibaren bir röntgen şubesi kurulmuştur. Bu şubeyi de yöneten Dr. Deycke idi. Uzun süre burası, İstanbul'un en iyi röntgen bölümü olarak kaldı. Buranın gelişmesinde Dr. Rifat Osman, Dr. Selahaddin, Dr. İbrahim Vasıf Bey gibi röntgen uzmanları önemli çalışmalar yapmışlardır.

16. Gülhane'de, seçilen erlere hastabakıcılık ve teskerecilik öğretilmeye başlandı. İlk modern hastabakıcılık eğitimi Gülhane'de verildi. Dr. Rieder 1903'te yetiştirdiği teskerecilere devlet ileri gelenleri önünde tatbikat ve manevralar yaptırdı. Bu eğitim Dr. Deycke, Dr. Rieder, Dr. Blas ve diğer asistanlar tarafından verilirdi.

17. Gülhane, ülkemizde hastane idaresinde de başlı başına yeni bir örnek oluşturmuştur. Dr. Rieder, İstanbul'da hastanesinde çalışacak hastabakıcı bulamadığı için Almanya'dan hemşire getirtti. Bunlar Gülhane'de, hemşirelik ve modern klinik yöneticiliği hizmetinin

ilk örneklerini oluşturdu.

a) Sabah vizitinde her kliniğin sorumlu hemşiresi hoca ve asistanlar ile, akşam vizitinde nöbetçi asistanı ile birlikte dolaşır ve aldığı talimatı hemen uygular.

b) Hemşireler bütün hastanede en zor hastaları bile memnun edebilecek derecede sevk ve idare oluşturmayı başardılar. Burada, Gülhane'de hizmet eden hemşireler vazifelerini daima en iyi şekilde yapmışlar ve ülkemizdeki hastane hemşireliğinin olumlu örneklerini oluşturmuşlardır.

c) Gülhane'ye her giren hasta, diğer hastanelerden farklı olarak banyo edilmeden kabul edilmezdi. Gerek temizlik gerek tedavi maksadıyla, ne zaman banyo lazım olursa hastalar banyo yapabiliyordu.

Gülhane'nin ilk Alman hemşireleri (1901)

d) Gülhane'de, her hastanın başucunda bir derece ve vücut ısı tablosu vardı. İstisnasız her hastanın günde iki defa derecesi, bir defa nabızı, solunumu, haftada bir tartısı kaydedilirdi. O dönemde Mektebi Tıbbiye kliniklerinde ancak ateşli ve hekimin gerekli gördüğü hastalarda derece alınır, nabız kaydedilir, hastalar hiç tartılmazdı.

e) Gülhane'de, düzenli ve modern bir çamaşırhane hizmeti kuruldu. Kirli çamaşırlar özel maşalarla tutulmak suretiyle ayrı bir yere toplanır, özel torbalara konur ve özel arabalarla dezenfeksiyon dairesine gön-

Gülhane'nin ön bahçesi (1902)

derilir, orada ılık su ile dolu olan buhar ısısına konur, içinde bir gece ısınmaya bırakılır, sabahleyin su içine sevk edilen buhar ile kaynayınca kadar ısıtılarak temizlenirdi. Kanlı, cerahatli ve gaita ile kirli çamaşırlar ise, %5 lizolle dolu bir havuzda, bir gece ıslatıldıktan sonra, buharla temizlenir, sonra yıkanır.

f) Gülhane'ye ayda 1670 lira ödenek ayrılmıştı. Dr. Rieder bu ödeneği hastane için, istediği biçimde harcayabilirdi. Bu sayede hastane için gerekenler, uzun boylu işleme gerek kalmadan kolaylıkla temin edilebildi. Bu da Gülhane'yi diğer kurumlar arasında farklı bir konuma getirdi. Dr. Rieder ve sonrakiler bu ödeneğin harcama kayıtlarını düzenli olarak tutmuşlardır.

Dr. Rieder, 1901 tarihinde Haydarpaşa'daki Mekteb-i Tıbbiye binasının yapımını denetlerken bir kliniğin ikinci katından aşağı düşerek sakatlandı. Uzun müddet yatakta kaldı ve sakatlığını ömrünün sonuna kadar taşıdı. İyi olduktan sonra bile bastonsuz gezemeyen durumdaydı. 1904 yazında Almanya'ya döndü ve 1913'e kadar Bonn Üniversitesi'nde profesörlük görevine devam etti ve orada vefat etti.

Dr. Rieder "Für die Türkei" ismiyle yayınladığı iki ciltlik eserinde, o zamanki yönetimin eksiklerini incelemekte ne kadar titizlik göstermişse, ulusal karakter ve üstünlüklerimizi övmekte de o derece samimi davranmıştır. Dr. Rieder kitabında; Türkiye'de yenilik ve gelişmeyi yabancılardan beklemenin bir hata olduğunu, Türklerin ancak

kendi kendilerini düzeltmek zorunda olduklarını ve düzeltereklerini, Mekteb-i Tıbbiye'de modern eğitimin, burada yetişmiş Türk hocalar tarafından yapılacağını ve kendi görevlerinin ancak geçici bir yardımdan ibaret olduğunu belirtmiştir.

Dr. Rieder'in 1900 senesinde Almanya'ya gönderdiği 6 hekimden 5'i (Dr. Salih Bey öğrenimine devam edemeyerek İstanbul'a dönmüştür.) 1903'te Gülhane'ye döndü. Histoloji Dr. Tevfik Recep Bey'e, ikinci hari-ciye kliniği, ortopedi ve harp cerrahisi hocalığı Dr. Orhan Abdi Bey'e, dahiliye polikliniği Dr. Ali Bey'e, patolojik anatomi laboratuvarı Dr. Hamdi Suat Bey'e verildi. Dr. Rieder'in bu beş hekimin eğitimlerini tamamlamasında izlediği yol, örnek alınacak şekildedir. Dr. Rieder, seçtiği hekimlerin ileride alacakları görevlere göre eğitimlerini sağlamak için bütün ayrıntıları içeren bir program düzenlemiş, uygulamayı bizzat takip ve idare etmiştir.

Dr. Rieder Paşa İstanbul'dan ayrılmadan önce, Haydarpaşa'da inşaatı kısmen bitmiş olan Mekteb-i Tıbbiye'yi de açtırmayı başardı. Rieder mektebin açılması için çok çalıştı. Bunda bizzat Alman İmparatorunun, padişah nezdinde girişimi söz konusu olmuştur. Böylece Rieder'in amaçlarından birisi de bu şekilde gerçekleşmiş oldu. Rieder Paşa, Mekteb-i Tıbbiye eğitiminin ıslahı için, yeniden düzenlediği programda beş sene lise hazırlık, beş sene de asıl tıp eğitimi olmak üzere on senelik bir eğitim devresi önermiştir.

Gülhane, 1904'ten 1907 senesine kadar Dr. Deycke Paşa'nın idaresinde kaldı. Bu süre zarfında Gülhane Rieder tarafından çizilen program çerçevesinde hizmete devam etti. Deycke, Rieder'in eserini büyük bir sebat ve itina ile tamamlamaya çalıştı. Özellikle laboratuvar çalışmaları büyük gelişme gösterdi. Deycke'nin Gülhane'si, Rieder'in Gülhane'sinden farklı bir görüntüde değildi.

Dr. Deycke Paşa 1907 yazında antlaşması bitince Almanya'ya döndü. Yerine Dr. Wieting Gülhane'ye müdür oldu.

1907 Temmuzunda, laboratuvar ve patolojik anatomi dersi için Almanya'dan Dr. Reinhard getirildi. Wieting Paşa 1908 senesine kadar kendinden öncekilerin izinden yürüdü.

Meşrutiyet başlangıcından beri ortaya çıkan tıp eğitiminin ve Mekteb-i Tıbbiye'nin ıslahı konusu büyük tartışmalara yol açmıştı. 1909'da konu en uygun olarak, iki okulun birleştirilmesi sonucu bir Tıp Fakültesinin kurulması şeklinde çözüldü. Tıp Fakültesi, Haydarpaşa'da Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye binasına yerleşti. Fakülte kurulunu oluşturan hocalar arasında Gülhane hoca ve asistanları önemli bir yer tutuyordu.

Ülkemizde büyük bir yenilik olmak üzere, 1908 senesi 13 Kasımında, Gülhane Bilimsel Toplantıları başlatıldı. İlk toplantıda Sıhhiye Reisi Hayrettin Paşa ile Gülhane haricinde birçok hoca ve hekim hazır bulundu. Toplantı büyük ilgi gördü ve başarıyla devam etti.

Meşrutiyetle birlikte ordunun ıslahı için yapılan çalışmalara Gülhane'de geniş oranda katıldı. Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye programında, asker hekim yetiştiren okulda, askerliğe ait hiçbir şey öğretilmiyor, Gülhane'de de harp cerrahisinden başka asker hekimliğine ait bir şey öğretilmiyordu. Gülhane bir asker hekimlik eğitim kurumundan daha çok, bir tıp sonrası eğitim kurumunda idi. Meşrutiyetten sonra, ordunun asker hekim ihtiyacı daha belirgin olarak ortaya çıktı. Wieting bu görevi üzerine aldı. Gülhane'yi, Gülhane Hastanesi halinden çıkararak "Tababet-i Askeriye Tatbikat Mektep ve Seririyatı" haline getirdi.

Gülhane'de askeri sıhhiye derslerine önem verildi. Kliniklerde asker hekimliği açısından eğitim verilmeye başlandı. Gülhane artık Rieder'in amaçları doğrultusunda değil, Wieting'in koyduğu iki maddelik programa göre çalışmaya başladı.

1. Genç hekimlerin hekimlik bilgilerini pratik eğitim ile geliştirmek.
2. Genç hekimleri, asker hekim olarak yetiştirmeye gayret etmek.

Gülhane'den Ziya Nuri, Asaf Derviş, Süleyman Numan Paşa, Raşid Tahsin, Orhan Abdi, Tefik Recep, Ziya Beyler, başasistanlardan Refik Münir, Tefik Salim, Haydar İbrahim Beyler fakülteye geçmişlerdi. Dahiliye klinikleri İhsan Ali; İntaniye, askeri hijyen Neşet Osman; Göz hastalıkları Bahri; Kulak Burun Boğaz hastalıkları Ziya Hasan ve

Gülhane'de I. Cerrahi koğuşu (1900)

Niyazi; Cildiye Eşref ve Talat; Nöropsikiyatri Mazhar Osman; Röntgen İbrahim; Patoloji Servet; Hariciye kliniği, Nisaiye kliniği Refik Münir; Kimya Süreyya Hidayet; Bakteriyoloji Mustafa Beyler'e verilmişti. Harpte hekimin görevleri ve harp hijyeni Wieting Paşa, intaniye ve askeri hijyen Neşet Osman Bey, topografya Erkan-ı Harb Fuat Bey, tezkerecilik Nüzhet Bey, askeri cerrahi hastalıklar Wieting Paşa, hastalıklar ve tedavi Bahri Asaf Bey, sargı ve sargı teknikleri dersleri Wieting Paşa, askerlikte kullanılan ilaçlar İhsan Ali Bey, tıp tarihi ve deontoloji Wieting Paşa, tarafından verildi.

Sıhhiye erlerinin tezkerecilik derslerine önem verildi. "Gülhane Külliyyat-ı Mesaisi" adı altında bir dizi kitap yayınlandı. Orduya alınacak sıhhi malzemenin muayene ve denenmesi Gülhane'de yapıldı ve Gülhane'nin verdiği karar doğrultusunda kabul veya reddolundu. Gülhane ilk defa Türk ordusu için bir harp paketi örneği belirledi ve bunun imalatını dışarı fiyatının hemen hemen üçte birine mal etti. Harp paketleri Gülhane'de yapılmaya başladı. Balkan ve I. Dünya Savaşı sırasında, Gülhane sargı imalathanesi bunu bol miktarda hazırladı. Ayrıca ordu için ampul ve komprime imalatı da ilk defa Gülhane'de başlatıldı.

Wieting devrinin yararlı çalışmalarından birisi de, Balkan Harbinden sonra kurulan suni aza imalathanesidir. Bu yeni imalathanede Ecz. Salih, Dr. Nüzhet, Dr.

Süreyya Hidayet ve bilhassa son devirlerde müdürlüğünü yapan Dr. Talat Bey'in gayretli çalışmaları önemlidir.

1912'de memleketimizde ilk defa, Gülhane'de Reşad Rıza ve Mustafa Beyler tifo aşısı yaptılar. Gülhane ilk önce tifo ve sonra da kolera ve dizanteri aşısını memleketimizde başlatan, gereğini ve yararlarını gösterip yayınlar ve broşürlerle yaygınlaşmasında büyük rol oynayan kurumdur. Savaşlar sırasında bu aşılar binlerce canı, hastalıktan ve ölümden kurtardı. Gülhane, bir yandan da bulaşıcı hastalık mücadelesini, teorik ve pratik olarak öğretmeye çalışıyordu. Balkan Harbi sonunda İstanbul'da ilk lekeli humma teşhisi koyan yine Gülhane olmuştur.

Gülhane'nin Rieder-Deycke devrinde, tıp eğitiminde geliştirdiği yenilikler kadar, 1908'den 1914'e kadar devam eden Wieting devresinde askeri hekimlik alanında gelişmiş olduğunu görüyoruz. 1913 senesi sonunda, Alman Prof. Dr. Mayer'in müşavir olarak sıhhiye dairesine ve Prof. Dr. Süleyman Numan Paşa'nın da sıhhiye riyasetine gelmesi üzerine, Wieting Paşa Umur-u Sıhhiye-i Askeriye'ye yardımcı olarak atandı.

1914 başlarında Wieting istifa ederek memleketine döndü. I. Dünya Savaşında Alman Ordusunda cerrahi müşavir gibi çalıştı. 1922'de uzun bir hastalıkta sonra öldü. Wieting çok çalışkan birisiydi. Memleketimizde askeri hekimliğin gelişmesinde hizmeti büyük olmuştur.

Wieting'den sonra 1915'de Dr. Selling müdür ve dahiliye hocası; Behring hariciye hocası olarak tayin edildi. Harp sırasında okuldan yetişen asker hekimler, staj görmeden ordu-lara sevk edilmekte idiler. Bu nedenle Gülhane bir asker hastanesi olarak çalıştı. İmalathaneler, Sıhhiye Dairesi ikinci Şubesi emrine geçti. Yalnız harp yaralanma ve doku kayıplarına ilişkin önemli çalışmalar yapıldı. Diş noksanlarına protez imali için diş bölümü kuruldu.

Savaş sonrası 2 Kasım 1918'de Selling ve Behring Alman hemşirelerle birlikte Gülhane'den ayrılıp memleketlerine dönmek mecburiyetinde kaldılar. Selling devresi, Gülhane için bir eğitim kurumu değil, bir hastane devrinden ibarettir. Savaş sonunda

Gülhane'de, programa dahil olan dersler şunlardı;

Dahiliye Tefvik Salim; Dahiliye polikliniği Abdülkadir; Hariciye, ortopedi, harp cerrahisi Kemal ve Murad; Kadın Doğum kliniği Refik Münir; Deri ve frengi kliniği Talat; Kulak, burun, boğaz hastalıkları Sani Yaver; Göz hastalıkları Niyazi İsmet; Beviye Fuad Kamil; Asabiye Nazım Şakir; Fizik tedavi Şemsettin; Bakteriyoloji Hüsamettin; Patoloji Hamdi Suat ve Lütfi; Kimya Süreyya Hidayet; Röntgen Cihat, sonra Şükrü Beyler tarafından verildi.

Hekimlerin pratik ve teorik gelişimlerine büyük önem verilmeye başlandı, kaldırılan derslerin hepsi yeniden kondu. Beviye kliniği kuruldu. Gülhane'de askeri hijyen, harp cerrahisi, barışta ve savaşta sıhhi hizmetler, tezkerecilik gibi askeri dersler bırakıldı. Gülhane'de ayrıca kadınlar ve erkekler için Refik Münir ve Raif Beyler tarafından hastabakıcılık eğitimi başlatıldı.

Gülhane, 1918 Aralığında, yirminci kuruluş yıldönümünü kutlayacağı sırada Fransızların işgaline uğradı ve acele ile Gümüşsuyu Hastanesi'ne nakil olundu. Gülhane burada zor koşullar altında beş sene kaldı.

Kurtuluş Savaşı'na Gülhane, Anadolu'ya pek çok genç hekimi yetiştirmek ve öğretim üyelerinin pek çoğunu göndermek suretiyle bilfiil katıldı. Ankara'da yeni Türk Hükümetinin kuruluşundan sonra, Gülhane'nin bu hizmetleri takdir edilerek,

bile. Ayın 25'inde kalmakta olduğum otelden Simpson'a bir mektup yazdım ve beni kabul etmesi için ricada bulundum. Aynı gün bana cevap verdi ve ben 26 Ocak öğleden sonra ilk kez Simpson'un ailesiyle birlikte oturduğu Queen caddesi 52 numaradaki büyük ve köşeli evine gittim. O zamanlar 36 yaşındaki Simpson'un evi çeşitli hastalıklardan yakınan çok farklı ülkelerden hanımların şifa bulmak için geldikleri bir yer olmuştu. Oysa bugünkü bilgilerle karşılaştırdığımızda, aldığı sonuçlar oldukça şüpheliydi. O zamanlar dünyaya yayılmış hastalık, ağrı ve tıbbi çaresizlik denizinde "Yarı-tanrı hekim" büyük bir anlam taşıyordu.

Odaya girdiğimde yazı masasının yanında ayakta durmaktaydı. Orta boydan bile kısa, fakat alışılmamış derecede enli ve şişmandı. Ancak, ağır ve yağlı vücudunun üzerinde dikkat çekici birbaş oturmuştu. İri, yüksek geniş alınlı, uçuşan saçlı, açık parıltılı gözlü bir baş. Şişmanların rahatlığını ve hareketliliğini simgeleyen bir adamın başı. Parlayan bir ruhun yorulmak bilmezliği, hatta bazen yalınayak fırıncı çıraklığından profesörlüğe çalışarak hatta kavga vererek yükselen bir insanda görülecek, affetmez, kavgacılığı simgeleyen bir baş.

Herhalde buluşunun o kadar etkisinde kalmıştı ki, herhangi bir girişe gerek duymadan konuya girdi. Sonradan öğrendiğime göre, öğrenciliğinde Liston'un Edinburgh'ta kanserli bir memesini ampute ettiği bir hanımın korkunç haykırışlarını duymamak için, Simpson salondan kaçmıştı. Hekimlikten başka bir mesleğe yönelmeyi bile düşünmüştü, ama daha sonra bu korkuyu da yenmesini bilmişti. Fakat bu duyarlılığından asla tamamen kurtulamadı. Cerrahi müdahalelerde kurbanın haykırışlarından o kadar etkilenirdi ki yıllarca ağrıyı hafifletmek için herşeyi denemişti (Mesmer'in hipnozunu bile). İşte bu yüzden ki eter anestezisinin bulunma haberi onda "kesin bir çözüm" etkisi uyandırdı.

Konuşmasını şöyle sürdürdü: "Evet, bu ilk ağrısız doğum idi. Bundan önceki binlerce doğumda bunu hep arzulamıştım. Eterin doğum sırasında kullanılması düşüncesi basit bir aşamayıydı. Zor olan, 19 Ocak'a kadar kimsenin eterin sadece doğum ağrılarını mı keseceğini yoksa doğumun itici gücü olan kasılmaları da mı ortadan kaldıracağını söyleyememesiydi. Bunun için öyle bir vaka seçtim ki, en kuvvetli doğum ağrıları bile durumunu değiştiremezdi. Yani, ağ-

rılar eterle ortadan kaldırılsa bile, bir felaket olmayacaktı. Fakat böylece ben eterin etkisi hakkında çok net bir görüşe sahip olacaktım". Sözüünü keserek "Bir çay ister miydiniz?" derken sandalyesini sağa sola döndürüyordu. "Jessie bize romlu çay getirir" dedi ve neşeyle güldü: "Jessie benim karımdır".

Bir zil işareti verdikten sonra bana dönerek "Yeniden vakamıza dönersek, bizim pratisyen doktorlardan Dr. Figg doğuştan dar pelvisi olan bir vaka için, ayın 19'unda öğleden sonra beşte beni aradı. Figg oldukça şaşkındı. Hastanın ikinci hamileliği idi. İlk doğum çok zor olmuştu. Doğum ağrıları bir pazartesi gününden perşembe gününe kadar sürmüştü. Nihayet Dr. Figg hiç olmazsa annenin hayatını kurtarmak için uzun bir pensle çocuğun kafatasını ezerek ölü bir cenin doğurtmuş ve iş ancak böyle sonuçlanabilmişti ve o zaman Figg ikinci bir kere hamile kalmaması için hastayı uyarmıştı. Fakat hasta onu dinlememiş, ikinci kere hamile kalınca da Dr. Figg'e haber vermemişti. Ayın 19'unda ancak hasta saatlerce ağrı çektikten sonra Figg'i çağırılmışlardı. Öğleden sonra saat beşte de ben ve Dr. Keith gittik. Çocuğun çok iri olan başı doğum yolunu bloke etmişti ve kesinlikle ilerlemiyordu. Normal bir doğum olamayacağını anladım. En iyi ihtimalle belki bir versiyon çocuğu kurtarabilirdi. Buna rağmen akşam dokuza kadar daha bekledik. Zaten haftalardan beri doğum ağrılarında eterle anestezi yapma düşüncesi kafamdaydı. Kadının feryatlarını duydukça bu istek kafamda iyice belirginleşti. Nasıl olsa normal bir doğum umudu yoktu. O halde, burada eterle ilk denememi yapabileceğim bir vaka söz konusuuydu. Anneyi zarara uğratmadan kaderini kolaylaştırmış olacaktım, aynı zamanda da eterin doğum üzerinde nasıl etki yapacağı sorusuna cevap bulmuş olacaktım. Saat dokuzda çocuğun başı hala bir santimetre ilerlememişti, etere sarıldım. Hasta kısa bir süre sonra tam sakinleşti, çığlıkları sustu. Solunum oldukça rahatlamıştı. Bu sırada ben rahmin hareketlerine dikkat ediyordum. Fakat birkaç dakika sonra rahat bir nefes aldım. Eter ağrıyı uyuşturmuştu, fakat rahmin kasılmaları üzerine en ufak bir etki yapmamıştı. Artık sorun çözüme ulaşmıştı. Çocuğun çevrilmesi ve onu izleyen diğer uğraşlar yirmi dakikalık bir iş olmuştu. Bu sürede de zaman zaman eter vermiştik. Ne yazık ki bebek o kadar perişan olmuştu ki, birkaç defa soluduktan sonra öldü. Fakat ondan sonra eteri tama-

men normal iki doğumda daha kullandım ve eter yine kendini kanıtladı: Eter ağrıyı kaldırıyor, doğum ağrısını yok ediyor ve fakat kontraksiyonların normal gidişini bozmuyordu. Ağrısız doğumun anahtarı artık elimizde". Böylece hızlı konuşmasını keserek: "Ha Jessie bak, Yankee ülkesinden bilime susamış genç dostuma bak" diyerek sonradan arkadaşlarından sıkça duyacağım fiyakalı haliyle ayağa kalktı. Karısı "Rahatsız olmayın, ben size sadece çay getirmek için geldim". Simpson "Sen asla rahatsız etmiyorsun. Ben sadece ağrısız doğumdan bahsediyordum". Tekrar bana döndü. "Eterin benim hoşuma gitmeyen bir iki kusuru var. Öncelikle çok büyük miktarlarda kullanmak gerekir. Akciğeri tahriş ettiğinden uyanırken kuvvetli öksürüklere sebep oluyor. Bu, doğum sonrası için iyi değil. Ben daha iyisini arama yolundaydım".

"Bana öyle hayranlıkla bakmayın. Niçin biz de İskoçya'da birşey keşfetmeyelim? Bazı buhar veya gazların ağrıyı kaldırdığı ilkesi bulundu. Fakat eterden başka ona yakın sayısız pek çok madde var. Bulabildiklerimle denemeler yapacağım. Ta ki doğum sırasında eterin hatalarını yapmayan bir madde buluncaya kadar".

Bu sırada Jessie Simpson hınzırca neşeli gözlerle bana bakmakta idi. Bana "Bu dinlediklerinizden sonra akşamları bizde neler olup bittiğini tahmin edebiliyor musunuz? Bütün aile kimyasal buharlar soluyor ve uyuşmuş olarak yığılıp kalmayı bekliyor" dedi. Bir kapıyı açarak "Şuraya bakın. Burası bizim yemek odamız, şu anda solunum laboratuvarımız olarak kullanıyoruz. Jammie bu daha ne kadar sürecek?".

Simpson "Eğer şansımız varsa yarına kadar. Yoksa daha iyi birşey buluncaya kadar devam edecek" diye cevapladı.

Bayan Simpson çay sundu ve beni sanki aileden biriymişim gibi aile çemberi içine soktu.

Daha 9 ay olmadan, 4 Kasım 1847'de Simpson'un rüyası gerçekleşti. O akşam "Kloroform"un ağrı giderici etkisini buldu. Buna ilişkin ilk haber bana Berlin'de ulaştı. Ayrıntılarını ancak bu buluş, kloroform dostları ile düşmanları arasında şiddetli bir savaşa sebep olunca, on hafta sonra öğrenebildim. Ocak 1848 başında ikinci defa Edinburgh'a gittim. İkinci kez Queen caddesi 52 numaralı evin kapısında idim. Akşamdı. Simpson beni yemek odasında karşıladı. Çevresinde hanımı ve sonraları ünlü birer hekim olacak olan asistan George Keith ve genç

asistanı Matthews Duncan vardı. Hepsi yarı yuvarlak bir masada, az ışıklı bir tavan lambasının ışığında oturmaktaydılar. Simpson geniş gövdesiyle sobanın yanındaki bir koltuktaydı. Ben içeri alındığımda yüzünde geniş bir gülümseme belirdi. Dışarıda kloroform hakkında yapılan kavganın gümbürtüsünden etkilenmemişe benziyordu. "Hele bakın. Bu, benim bir yıl önce eteri alt edecek birşey bulacağımı kesinlikle söylediğim genç Amerikalı değil mi? Biz de tam bu konu üzerinde idik" diye devam etti. "İşte notlarım burada. Büyük Britanya'da bulunabilecek bütün buharları ve gazları hemen hemen bir yıl boyunca denedik. Bunların birkaçı kötü, hatta çok kötü sonuç verdi. Aylarca hiçbir sonuç alamadık. Herhangi bir analjezik etki yerine olsa olsa zehirlenme belirtileri görüyorduk". Simpson tek söz sahibi olmağa alışmış bir tavırla sürdürdü: "Görüyor musunuz? Kimyasal zehir mutfağından sanırım her şeyi denedik. Ta ki geçen sonbahar benim memleketim olan Linlithgowshire'den geçen bir gezide bilmediğim bir maddenin adını rastlantıyla duyana kadar. Adı "Kloroform"du ve sonradan öğrendiğime göre bunu vatandaşınız Samuel Guthrie 1813'te Sacket Harbor'da özel bir laboratuvarında keşfetmişti. Tekrar Edinburgh'a dönünce en iyi kimyasal fabrikamız olan "Duncan, Flockhard Co"ya kalsiyum klorür ve alkolden bir porsiyon kloroform yapmasını söyledim". Masanın üzerinde duran küçük bir şişeyi aldı. "Bir defa koklayın" diye bana şişeyi uzattı. "Herhalde bu arada yeteri kadar eter kokladınız. Eğer iğrenç kokulu olduğunu söylersem, çok mu ileri gitmiş olurum? Fakat bir kez buna bakın. Koklayın lütfen. Sevimli bir kokusu var".

Ben şişedeki berrak çözeltiliye baktım ve dikkatle kokladım. Bundan sonra on yıllar boyunca dünyanın birçok ameliyathanelerinin yolunda bana eşlik edecek olan kloroformun kokusunu ilk defa alıyordum. Bana öyle geldi ki, tatlı meyvelerin kokusuna benziyordu.

Simpson devamla: "On gün sonra buluşu Tıbbi-Cerrahi topluluğa sunduğumda ve ilk denemelerimi bildirdiğimde kloroformu elli vakada başarıyla kullanmıştım. Herhalde düşündüğümde de daha iyi sonuçlarla. O gün de söyleyebilirdim, ama bugün kesinlikle emin olarak söylüyorum: Eter dönemini bitirmiştir". Bana ölçülü bir zerafetle bakarak "Yine de, kloroform'un bir İskoç buluşu değil de bir Amerikan buluşu olduğundan dolayı avunabilirsiniz. Bardağınızı kal-

dırın içelim Bay Hartmann. Sackett Harbor'lu Samuel Guthrie'nin şerefine içelim. Umalım ki hala yaşıyordur ve buluşunun sonuçlarını görmüştür. Yaşasın Samuel Guthrie". Bardağını yere koyarken gülümsemesine mağrur bir tavır yerleştirdi ve devamla "Ailesi İskoçyalı olan Guthrie'nin şerefine" dedi.

Birkaç saat sonra çöken gece, gerçek bir Edinburgh Ocak ayı gecesi idi. Dostluktan uzak ve soğuk. Simpson'un evinin kapısının önündeki sokak lambası yorgun bir ışık vermekteydi. Keith ve Duncan da benimle birlikte kalkmışlardı. Keith vedalaşıp ayrıldı. Duncan, evi benim gideceğim yönde olduğu için bir süre daha bana eşlik etti. Giderken "Hemen hemen komik bir öykü, şu eter anestezisi değil mi? Herhalde ağrı gidermenin keşfinde tek neşeli öykü olarak görülüyor" dedi. Onun bu sözlerine itiraz etmeliydim. Wells'in güldürücü gazı bulması da tiyatroya kahkahalar arasında olmamış mıydı? Fakat sustum. Duncan devamla: "Yine de bu neşeli öykünün sonunun ne olacağı bilinmez. Edinburgh'a gelirken herhalde ağrısız doğumda kloroform kullanılması üzerine yapılan tartışmaları duymuşsunuzdur. Simpson ve ben kloroformun özellikle doğumdaki etkisi ile ilgileniyoruz. Eterde de yine öyle olmuştu. 8 hafta önce daha önceki doğumu üçgün sürmüş bir hastanın doğumunda kloroformun etkisini ilk kez inceledik. Ağrıların başlamasından üç saat sonra hastanın yanındaydık. Bir mendili külâh gibi kıvrıdık. İçine yarım çay kaşığı kloroform koyduk. Külâhın açık olan alt ucunu hastanın ağız ve burnuna gelecek şekilde yerleştirdik. Eterde sıkça rastlanan zorlukların hiçbiri olmadan, hasta kısa sürede derin bir uyuşukluğa girdi. Yirmibeş dakika sonra anne, hiçbir ağrı belirtisi göstermeden ve herhangi bir komplikasyon olmadan, adını "Anesthesia" koyduğumuz bir kız çocuğu dünyaya getirdi. Bu, kloroformun büyük bir zaferiydi ve o zamandan beri bu zafer düzinelerce yaşandı".

Ayrılacağımız kavşağa gelmiştik. Durduk. Ben "Fakat kloroform ve kloroformla doğum üzerine böyle büyük bir direnç nereden geliyor? Hatta bu itirazları Almanya'da bile duydum. Profesör Simpson'un o zaman eter yardımıyla yaptığı ilk ağrısız doğum gerçekleştireli neredeyse bir yıl olmuştu. Ağrısız doğuma karşı tepkinin çoktan başlaması gerekirdi. Bu itirazlar neden şimdi oluyor?" diye sordum.

"Çünkü eter etkisinde yapılan doğumları Simpson deneme olarak gerçekleştirmişti ve ideal biçim olarak görmüyordu. Kloroformun bulunmasından sonra ağrısız doğuma Simpson başka türlü ağırlığını koydu. İşte bu tartışma da bundan çıktı".

Ben "Kloroformun bebeğin kanına geçtiği ve onu zehirlediği iddia ediliyor" dedim. O "Emnim bu doğru değil. Böyle iddialar hep önyargılı. Kloroforma karşı olan dirençliliğe dikkatle bakarsanız hiçbir bilimsel tıbbi iddia göremezsiniz. Söz konusu edilen din ve ahlak. Kilise ve kiliseye sıkı sıkıya bağlı doktorlar aynı yöntemlerle karşı savaş veriyorlar. Kullandıkları silahları da öyle. Silahlarının en önemli mermisi de İncil'in III./16 bölümünde geçen bir cümle: "Ağrılar çekerek çocuklar doğuracaksınız". Anlıyor musunuz? Yani bu şu demek: Allah ağrısız doğumu yasaklamıştır. Tabii kloroformu da". Tekrar söylendi: "Ağrılar çekerek çocuklar doğuracaksınız. Bütün hikaye işte buna dayanıyor". "Fakat bu bir ilerlemeyi durduramaz ki" diye araya girdim. O "Bu ilk kez olmuyor ki, orta çağdaki tıbbın tarihini biz gözden geçirin. O acınacak hali böyle ortodoks İncil tefsirlerinin sonucu değil mi? Simpson hadiseyi sıcak taraftan ele aldı. Bütün kloroform düşmanlarına alayla cevap verdi ve III./16 bölüme İncil'deki diğer bir deyişle, II./21 ile karşı çıktı: "Allah Adem'i derin bir uykuya daldırdı ve Adem uyudu ve Allah onun bir kaburgasını aldı". Simpson da buyurun işte kloroformun kullanılması için Allah'ın izni...dedi. Simpson'un bu iyimserliğini takdir ediyorum. Fakat savaş yeni başladı. Şimdiden bazı ilahiyatçılar kloroform için "şeytanın meyvası" diyorlar ve diğer bazıları da "Şeytan Yeli'ni kendi veya akrabaları için kullanmayı düşünenleri bile kiliseden ihraç ediyorlar. İşte İskoçya'da durum bu. İngiltere ve İrlanda'da durum çok farklı görünmüyor. Simpson'un iyimserliğinin Tanrı yardımcısı olsun."

1848'de Horace Wells'in New York'taki ani ölüm haberi ile irkilmiş olarak New York'a gitmek üzere Edinburgh'dan ayrıldığımda kloroform maskesi üzerine yapılan savaş belli bir düzeye erişmişti. Ağır silahlarla saldıranlar sadece ruhban sınıf değildi. Kloroform'un doğum anestezisinde kullanılmasına karşı çıkan bir tıp profesörünü bir diğeri izliyordu.

Edinburgh'dan ayrılacağım gün, Duncan bana Dublin'de doğumun büyük ekolünün kudretli

şefi olan Dr. Montgomery'nin ağrısız doğuma karşı, onu yerici bir konuşmasının metnini gösterdi. Montgomery, henüz eterden bahsediyordu. Kloroform sözcüğünü bile ağzına almıyordu. Yerici konuşma şöyleydi. "Bugüne kadar Dublin'de doğumda kimsenin eter kullandığını sanmıyorum. Normal doğumlarda kamuoyu buna karşı, keza yaradanın elbette haklı sebeplerden dolayı normal doğumlar için verdiği ağrıların giderilmesine de karşı. Kamuoyunun bu duygusuna bütün kalbimle katılıyorum."

Yerici konuşmanın metninin yazılı olduğu kağıdı geri verirken Duncan göz ucuyla beni süzmekteydi. Bana ikinci bir kağıt verdi. Bu birinci yazının bir kopyasıydı. Yalnız bazı kelimeler çizilmiş, yerine başka kelimeler yazılmıştı. Duncan: "Okuyun. Bu Simpson'un cevabı. Yazısını tanıyor musunuz?" diye sordu. Elbette Simpson'un yazısını tanıyordum. Montgomery'nin yerme yazısının kalıbı aynen korunmuştu. Fakat anlam tamamen değişmiş ve şöyle olmuştu: "Bugüne kadar Dublin'de bir yere gitmek için kimsenin araba kullandığını zannetmiyorum. Bir yere normal gidişlerde kamuoyu buna karşı, keza elbette yaradanın haklı sebeplerden dolayı yayalar için düşünmüş olduğu çeşitli eziyetlerin giderilmesine de karşı. Kamuoyunun bu duygusuna bütün kalbimle katılıyorum."

Duncan "Kimse Simpson'un inanmış bir Hıristiyan olmadığını söyleyemez. Fakat o ilerlemeye de inanıyor ve tozlu perukalardan (geri kafalardan) nefret ediyor. Memleketinize döndüğünüzde ara sıra bizi hatırlayınız."

Sonradan eter anestezisinin bulunuşunun gerçek öyküsünü ve Horace Wells'in sonunu aydınlatmağa uğraşırken, aklım hep kaşifler arasında tek bir kişiye, optimist bir ruha sahip olan Simpson'a takılır. New York Hartford ve Boston'da yaşadığım zafer geçidinde önceleri kloroform eteri tamamen bastırmıştı. Daha sonra da her iki anestezi maddesinin avantaj ve dezavantajları tartıldıktan sonra da yine kısmen eteri bastırmaya devam ettiği İngiltere ve İskoçya'da kloroform çevresinde kopan kavga, özellikle doğumda kloroform anestezisi kullanılması konusunda kopan kavga bir türlü dinmedi. Bu dalgalanma zaman zaman kin ve üzüntü patlamaları doğurdu. Ta ki 7 Nisan 1853'te alışılmamış, merak uyandıran bir haberin Londra'dan yayılışına kadar. Yüzyılın en büyük kraliçesi, Kraliçe Viktoria, Londra'daki

Buckingham sarayında dördüncü oğlu Albany dükü Prens Leopold'u doğurmuştu. Böyle bir doğum haberinde alışılmamış birşey yoktu. Fakat, ilave bir cümle hakikaten alışılmamış dile getiriyordu: Londra'nın ilk anestezisi uzmanı John Snow, doğum esnasında kraliçe ve prens eşinin arzusuna uyarak kloroform anestezisi uygulamıştı. Bundan dolayı doğum ağrısız ve hiçbir yan etki olmadan sonuçlanmıştı. Dört hafta sonra Duncan'dan kloroformla doğumun bir anda moda olduğunu yazan bir mektup aldım. "Temiz" doğum sahaya hakim olmuştu ve nasıl daha önce düşüncesiz karşıtlarının kazanma tehlikesi varsa, şimdi de yöntemin vara yoğa kullanılması tehlikesi belirmişti.

Bir yıl sonra bu mucizevi dönüşü sağlayan kraliyet ailesindeki doğumun öyküsünü araştırmak üzere Edinburgh ve Londra'da bulundum. Genç ve kaygısız bir Amerikalı olarak, bir Avrupa kraliçesinin doğumu etrafındaki sırrı, eter anestezisinin bulunuşu etrafındaki sırlar gibi kolayca aralayabileceğimi düşünmüştüm, ama yanılmışım.

John Snow hekimlik sırrını sonuna kadar sakladı. Hatta daha sonraları İngiliz hekimleri arasında birçok dost edindikten ve benim sansasyon için değil de bilim tarihi için uğraştığım bilindikten sonra bile, bu doğumun ayrıntılarını öğrenemedim. Keza kraliçe Victoria'nın bundan sonraki son doğumu olan ve yine John Snow'un kloroform altında yaptırdığı doğumun da bütün ayrıntılarını öğrenemedim. Bu Büyük Britanya prensesi Beatrice'nin doğumuydu. Fakat, Londra'da o zaman saray dışında bir insan, tarihi bir doğum hakkında neler öğrenebilirse, sanırım onları öğrendim.

John Snow 1853'ün Nisan başlarında aniden kraliçenin eşi tarafından Buckingham sarayına çağırıldığında yedi yıldan beri anestezideki, özellikle kloroform üzerindeki çalışmalarını yapmaktaydı. Snow 38 yaşında, sessiz, içine kapanık bir kişiydi. 1854'te kendisini Londra'da dördüncü caddedeki evinde ziyaret ettiğim zaman tersliği, somurtkanlığı ve insanlardan kaçan hali sonucu hemen hiç hastası olmayan tanınmamış hekim gitmiş, yerine sonraları çok gelişecek olan bir özel dalın temsilcisi, ünlü bir anestezi uzmanı ve anestezinin ilk başarılı uygulayıcısı gelmişti.

1847 yılında bir eter şişesi ile kapı kapı dolaşıp, hastadan hastaya giderek, bir "eter alışverişi"

yapan Londralı bir eczacının rastlantıyla dikkatini çeken şey, Snow'un başarıya giden yolunu açmıştı. Önce eterin, sonra kloroform'un etkisini oldukça sistemli olarak insan bedeninde incelemişti. Kendi bedensel rahatsızlıklarına karşı, ağrı duyusunun kalkması veya bilinçsizliğin hakim olması için ne kadar kloroform gerektiğine ilişkin bir fikir edinebilmek amacıyla kendi üzerinde kloroformu, birçok kez denemişti.

Snow doğum narkozu için modern "Rausch" veya "intermitan anestezi"yi geliştirdi. Doğum yapana sürekli anestezi vermiyor, kontraksiyon başlayınca az bir miktar kloroform solutup ağrılar kaybolunca hemen kloroform mendilini hastanın yüzünden açıyordu. Kraliçe'ye de bu yöntemi kullanmıştı.

Kraliçenin eşi Prens, Snow'u bir saatten fazla bir süre için kabul etmiş ve ona anesteziye, ağrısız doğuma ve bunun olası tehlikelerine ilişkin sayısız soru sormuştu. Albert oldukça bilgili görünüyordu. Snow'un yazılarını okumuştur. Sonradan belirlediğime göre, Albert ve en yakın dostu Alman doktoru Baron Stockmar da anesteziye başlarken destek olarak kraliçenin doğum odasında idiler. Her ikisi de, bu sırada, her yeni bilimsel ilerlemenin alışılmamış hayranlığını taşıyorlardı.

Kraliçenin sayısız doğumlarda çektiği eziyeti kendi içinde hisseden Albert, bu olayda kraliçeye olan derin sevgisini gösteriyordu. John Snow'un kesin, bilgi dolu hali prensi o kadar etkilemişti ki, Snow'dan kraliçenin beklenen "zor saat"inde hazır olmasını rica etmişti. Albert bu sırada çağdaş düşünceli, şık Charles Locock'tan destek görmüş, halbuki beceriksiz, yalnızca kraliçenin inatçı bağlılığı sayesinde tutunan kraliyet doktoru James Clark'ın ise protestosu ile karşılaşmıştı.

Clark'ın ve her iki doğum uzmanı Locock ve Ferguson'un gözetiminde John Snow, 7 Nisan 1853 günü öğleden önce "yaklaşık otuz" damla kloroform damlatılmış inhalasyon mendilini kraliçenin ağız ve burnuna tutmuştu. Locock'un ifadesine göre, Snow ölü gibi bem-

beyaz olmuştu ve sağlıksız yüzü küçük bir maskeye dönüşmüştü. Fakat başlangıçtaki sinirliliği ve kraliçenin "en basit bir kadının da gösterdiği" durumu karşısındaki paniği gereksizdi. Rahatlayarak gördü ki, kraliçe hemen ilaca cevap vermişti. Snow doğum süresince onbeş kere daha onbeş ile yirmi damla kloroform kullandı. Gerilimle dolu elli üç dakikanın sonunda, hiçbir zorluk olmadan prens Leopold doğmuştu ve otuzdört yaşındaki Kraliçenin ağzından hiçbir şikayet ifadesi çıkmamıştı.

Bir gece içinde John Snow ünlü bir adam olmuştu. Londra sosyetesinden çok sayıda hanım, yalnız onun tarafından anesteziye edilmek istiyorlardı. Tabii o zaman, hiç kimsenin kraliçenin kloroform narkozu altında doğduğu her iki çocuğunun da, kanama hastalığı, yani hemofili yüklü olduğundan haberi yoktu.

Bu durum o zaman bilinseydi, dünyanın ameliyathanelerine ve doğumhanelerine kloroformun yolu tıkanmış olacaktı. Çünkü Simpson'un büyük karşıtları özellikle gelip, bu iki çocukta hemofili çıkmasının kloroform narkozu kullanılmasına karşı, tanrının bir cezası olduğu yakıştırmalarını ifade etmekten çekinmeyeceklerdi. Ancak bu bilgisizliktir ki, Simpson'u düşmanlarının yeni bir saldırısından korudu. Simpson anesteziyi bulanlar içinde tek mutlu ve başarılı olanı oldu.

Ama herhalde onun bu zaferi, kişiliğini gölgeden alıp öne çıkaran bir etken oldu. Bu büyük buluşunu anlattığı bütün bildirimlerde ona kloroformun yolunu açan Liverpool'lu kimyager David Waldie'nin adından söz etmeyi unuttu. Hatta, İngiliz kamuoyu, onu kloroformun bulucusu olmaktan anestezinin bulucusu olmaya yükselttiklerinde de sesi çıkmadı.

Simpson, Bathgate'in yalınayaklı fırıncı çıraklığından, İskoçyanın en ünlü vatandaşı, Baron ve Kraliçe'nin İskoçya'lı hekimbaşılığına yükseltilirken hep yanında olmuş ağabeyi Alexander'in kollarında 6 Nisan 1870'te bir angina pectoris nöbetinde öldü.

Devam edecek